

Trends en ontwikkelingen

1° fase Omgevingsvisie Helmond
Versie 4, april 2021

Inhoud

Waarom een omgevingsvisie voor Helmond?	3
De geschiedenis van Helmond	4
Trends en ontwikkelingen	5
Demografie.....	5
Sociaal-maatschappelijk	6
Wonen.....	8
Economie en arbeidsmarkt	10
Digitalisering en technologie	13
Veiligheid.....	14
Mobiliteit en bereikbaarheid	15
Duurzaamheid.....	17
Milieuthema's	19
Bestuur en governance.....	21
Conclusie	22

Waarom een omgevingsvisie voor Helmond?

Helmond staat voor grote uitdagingen. Uitdagingen om de toenemende tweedeling in onze stad te verminderen, om iedereen een gelijke kans te kunnen geven, om prettig te kunnen (blijven) wonen en om onze economie duurzaam en toekomstbestendig te ontwikkelen.

De laatste jaren zijn daar nog aspecten bij gekomen, die invloed hebben op de ontwikkelingen in onze stad of daar zelfs randvoorwaarden aan kunnen stellen. Denk aan de energietransitie en klimaatbestendigheid, of het versterken van biodiversiteit en behoud van ons erfgoed.

Helmond heeft de afgelopen jaren een koers uitgezet, die is vastgelegd in de Structuurvisie Helmond 2030, de Stadsvisie en in een aantal andere, vaak thematisch ingestoken beleidsdocumenten.

De Structuurvisie Helmond 2030 is inmiddels op een aantal onderdelen verouderd en moet herzien worden. Daarnaast hebben we behoefte aan een planhorizon die verder reikt dan 2030.

Het thematische beleid heeft zich de afgelopen jaren doorontwikkeld op basis van actuele vraagstukken, maar mist soms samenhang en focus.

We hebben daarom behoefte aan een actuele, integrale visie op de ontwikkeling van Helmond naar 2040. We gaan daarvoor een omgevingsvisie opstellen zoals bedoeld in de Omgevingswet.

De omgevingsvisie is een samenhangende visie op strategisch niveau voor het hele fysieke domein van de gemeente. Het is dus géén optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen.

De omgevingsvisie geeft de doelen aan die we nastreven in het fysieke domein, het geeft richting aan ontwikkelingen zowel lokaal als regionaal, en het geeft aan welke waarden we in Helmond willen behouden en versterken.

In november 2019 heeft het college het plan van aanpak voor het opstellen van de omgevingsvisie vastgesteld. Hierin is op hoofdlijnen vastgelegd hoe we tot een gedragen, betekenisvolle omgevingsvisie voor Helmond willen komen.

De eerste fase omvat onder andere het inventariseren van de trends en ontwikkelingen, kansen en bedreigingen voor Helmond. Daarvan is deze notitie het resultaat.

Deze informatie wordt samengebracht met andere relevante input in de nota van uitgangspunten, die de basis vormt voor het opstellen van de ontwerp-omgevingsvisie. De nota van uitgangspunten voor de omgevingsvisie is in september 2020 in de raad vastgesteld.

De geschiedenis van Helmond

Om Helmond te kunnen begrijpen, moeten we de geschiedenis van Helmond induiken. Want welke ontwikkelingen maken Helmond tot de stad die het nu is?

Helmond is rond het jaar 1000-1100 gesticht door Hertog Hendrik I van Brabant. Helmond had in die tijd kenmerken van een vestingstad, met een omwalling, een gracht en een kasteel. Het middeleeuwse kasteel is nog aanwezig en een van Helmonds belangrijkste monumenten. De overige vestingstad-kenmerken zijn met het groeien van de stad grotendeels verloren gegaan en vaak alleen nog terug te vinden in het stratenpatroon en de naamgeving van straten en buurten.

Kenmerkend voor Helmond in de laatste twee eeuwen is de ontwikkeling van de metaal- en textielindustrie. In de periode 1822-1826 is de Zuid-Willemsvaart door Helmond gegraven om grondstoffen en (half)fabricaten aan- en af te voeren. Door het type industrie dat zich in Helmond vestigde, kon de stad groeien maar nam ook de ongelijkheid toe. De Helmondse industrie had vooral behoefte aan arbeiders voor het uitvoeren van laaggeschoold werk. Die industrie was conjunctuurgevoelig, waardoor er in tijden van economische recessie massa-ontslagen vielen. Dit gebeurde onder andere in de periode na de Tweede Wereldoorlog, waarbij de metaal- en textielindustrie grotendeels uit de stad verdween en zowel fysiek als sociaal-maatschappelijk grote gaten sloeg in de stad. Helmond ontbeerde een dragende middenklasse en de stad verarmde.

De aanwijzing van Helmond als groeistad, eind jaren '70, was een belangrijke vliegwielen om de economische en sociaal-maatschappelijke motor van Helmond weer op gang te krijgen. Het was tegelijkertijd ook een enorme uitdaging: er moesten 10.000 woningen bijgebouwd worden. De wijken Rijpelberg en Brouwhuis zijn gebouwd in de groeistadperiode.

In 1968 werden Stiphout en delen van de (toenmalige) gemeenten Deurne, Mierlo en Bakel/Milheeze bij Helmond gevoegd.

Sinds 1990 heeft Helmond een aantal woongebieden ontwikkeld waarbij vooral gemikt is op het hogere (koop-)segment om de middenklasse te versterken. Deze wijken hebben tevens (inter)nationaal faam gemaakt op het gebied van stedenbouw en architectuur.

Op dit moment is Helmond een stad met ruim 92.000 inwoners in de Metropoolregio Eindhoven. Binnen deze regio is Helmond de tweede grootste stad (na Eindhoven) en gelegen op het schakelpunt tussen, en onderdeel van, de Brainportregio, het Stedelijk Gebied Eindhoven en de Brabantse Peel. De afgelopen jaren is fors geïnvesteerd om high-tech-bedrijven op het gebied van automotive en food naar Helmond te halen en het imago van de stad te verbeteren.

Toch merken we dat een aantal economische en sociaal-maatschappelijke uitdagingen, die de ontwikkeling van onze stad mede hebben gevormd, nog steeds actueel zijn.

Trends en ontwikkelingen

Er zijn verschillende trends en ontwikkelingen, zowel landelijk, Europees als mondiaal, waar we rekening mee moeten houden. Ze kunnen ons helpen in het bereiken van doelen, of ze kunnen een complicerende factor of risico zijn. Deze trends komen, hoe dan ook, op ons af en daar zullen we een antwoord op moeten vinden.

Er zijn trends die direct en in hoge mate gerelateerd zijn aan de fysieke leefomgeving, of daar hun effect op hebben. Voor sommige trends ligt die relatie ogenschijnlijk minder duidelijk. Toch zijn er bij alle trends verbanden te maken met het ruimtelijk-fysieke domein.

De trends zijn afgeleid van de studie 'Vergaand veranderen, slim verschillen, duurzaam verbinden' (Platform 31, april 2017) tenzij anders vermeld.

Voor de ontwikkeling van Helmond zelf is gebruik gemaakt van de Duurzaamheidsbalans Helmond, (2019, Telos, Helmond afdeling IVA/AI).

De trends en ontwikkelingen zijn zoveel mogelijk beschrijvend van karakter. Dit is bewust gedaan om niet concluderend of oordelend te zijn. Het is uiteindelijk aan bestuur en politiek om de koers voor Helmond te bepalen.

Overigens beginnen we niet met een tabula rasa: er zijn op onderdelen ook al keuzes gemaakt en beleid vastgesteld. Dit is deels terug te vinden in de tekst.

Demografie

Landelijke trends en ontwikkelingen

De belangrijkste generieke ontwikkeling is dat de bevolking niet meer sterk groeit, aanzienlijk vergrijsd en etnisch meer divers wordt. Door de (beperkte) bevolkingsgroei en huishoudverdunding, neemt het aantal huishoudens de aankomende decennia nog wel toe.

De huishoudverdunding is het gevolg van de vergrijzing en individualisering. Denk bijvoorbeeld aan mensen die langer op zichzelf blijven wonen, alleenstaanden en mensen met andere relatievormen. De vergrijzing heeft een driedubbel effect: er komen meer ouderen, mensen worden ouder en ouderen wonen langer zelfstandig. Dit heeft consequenties voor de woonbehoefte en de zorginfrastructuur rondom de woningen en vraagt flexibiliteit in het aanpassen van de bestaande woningvoorraad.

Door de beperkte bevolkingsgroei en vergrijzing, neemt het aandeel werkenden in de totale bevolking af. Dit kan consequenties hebben voor de economie en de mobiliteit. Dit wordt (deels) gecompenseerd door migratie naar Nederland.

Duiding voor Helmond

De vergrijzing en huishoudverdunding zet ook in Helmond door.

Daarnaast zien we dat de nieuwste provinciale bevolkingsprognoses (2020) uitgaan van een sterkere groei van het aantal inwoners dan voorheen gedacht. Sowieso zijn de bevolkingsprognoses de afgelopen jaren telkens naar boven bijgesteld. De laatste prognoses komen dan ook uit boven de aantallen waarin bij de Structuurvisie in 2014 rekening is gehouden.

De groei van de Helmondse bevolking wordt voornamelijk veroorzaakt door het positieve migratiesaldo. In Helmond wordt het grootste deel van de migratie bepaald door arbeidsmigranten uit Oost-Europese landen en voor een kleiner deel door statushouders.

Sociaal-maatschappelijk

Landelijke trends en ontwikkelingen

Er is in toenemende mate sprake van perspectiefongelijkheid. Samen met de toenemende flexibiliteit in arbeidsmarktontwikkelingen en de toenemende onzekerheid over werk, inkomen, pensioen en zorg leidt dit bij groepen inwoners tot onvrede over de maatschappij en de politiek.

Segregatie

Niet alleen de verschillen tussen de steden en regio's nemen toe, maar ook de verschillen binnen steden. De inwoners van de steden zijn op allerlei manieren gesegmenteerd en gefragmenteerd: naar leeftijd, naar inkomenssituatie, naar gezinssituatie, naar mate van hulpbehoefendheid, naar werkzekerheid, naar gezondheid, naar digitale vaardigheden, naar herkomst en naar etniciteit. Daarbij wordt de segregatie naar opleidingsniveau en naar mentaliteit dieper. In de verbanden waar mensen elkaar tegenkomen (wonen, werken, onderwijs) is uitsortering waar te nemen, waardoor (het gevoel van) segregatie versterkt wordt.

Opleidingen en laaggeletterdheid

Laaggeletterdheid komt in Nederland meer voor dan gedacht. De algemene rekenkamer heeft becijferd dat er in Nederland zo'n 2,5 miljoen laaggeletterden zijn. De totale maatschappelijke kosten hiervan zijn tenminste 1,13 miljard euro, blijkt uit een rapport van PwC¹. Zij geven daarbij aan dat dit een onderschatting is, omdat voor bepaalde effecten de kosten niet berekend konden worden. De afgelopen jaren is door politieke keuzes het landelijke budget voor onderwijs gekrompen, zowel voor basisonderwijs, middelbaar als hoger onderwijs. Door de introductie van het leenstelsel is hoger onderwijs voor mensen met een krappe beurs minder toegankelijk geworden.

Zorg

De trend om mensen langer zelfstandig thuis te laten wonen, zet door (zie ook bij demografie). Dit vergt samenwerking van gemeenten, zorgaanbieders, zorgverzekeraars en woningbouwcorporaties. Door de toename van de groep oudere ouderen die alleen wonen, de complexere zorgvraag en de afname van het aantal mantelwerkers, wordt het lastiger om de zorg aan huis goed te organiseren. Steeds meer ouderen wonen in een eigen woning zodat (ingrijpende) woningaanpassingen en digitale vaardigheden soms nodig zijn. Deze trend heeft ook consequenties voor de toegankelijkheid van openbare ruimte en voor mobiliteitsoplossingen, zowel van de bewoners als van de zorgverleners.

Individualisering

'Individualisering' is een term die de laatste jaren een grote vlucht heeft genomen. Tegelijkertijd is het een containerbegrip, waarvoor geen eenduidige definitie bestaat en die genuanceerd beschouwd moet worden.

In het algemeen zie je dat traditionele instellingen en instituties afbrokkelen. Voorbeelden hiervan zijn kerk, huwelijk en lidmaatschap vakbond. Mensen worden meer als individu gezien en minder als 'behorend tot een groep, kerk of dorp'.

Dat wil echter niet zeggen dat de sociale contacten van mensen minder worden, ze worden anders. De contacten die mensen onderhouden met vrienden, kennissen en familie zijn al jaren stabiel. De sociale contacten via internet groeien. We zien dat mensen die al een uitgebreid netwerk hebben, deze contacten nog verder uitbreiden en verstevigen via social media. Voor mensen met zwakke sociale netwerken biedt internet nauwelijks een oplossing. Voor deze groep is het gevaar groter om in een sociaal isolement te raken².

Toekomstperspectief jongeren

De millennial (de generatie die is geboren tussen 1980 en 2000) heeft het gemiddeld genomen financieel slechter dan de generatie vóór hen op diezelfde leeftijd. Ze hebben te maken met meer (studie)schuld, stijgende huizenprijzen, minder kans om vermogen op te bouwen, flexibeler arbeidscontracten en minder pensioenopbouw³. Deze trend is echter een grote 'gemene deler' en geldt niet voor iedereen. Met name kinderen uit lagere sociale klassen of achterstandsituaties kunnen

¹ Maatschappelijke kosten van laaggeletterdheid, PwC, 2018

² CBS, <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/52/worden-we-individualistischer->

³ Vooruitkijken na 2050, Trends die de toekomst van de Nederlandse economie beïnvloeden, Stichting toekomstbeeld der techniek, Silke den Hartog, 2018

nog steeds groeien, mits zij dezelfde kansen krijgen en gestimuleerd worden om die te pakken. Goed onderwijs, goede begeleiding en een goed arbeidsmarktperspectief zijn van groot belang.

Gezondheid

Op het gebied van gezondheid doen zich verschillende trends voor. De Nederlander wordt steeds ouder en leeft ook meer jaren in goede gezondheid. Tegelijkertijd zien we de afgelopen decennia een toename van een ongezonde levensstijl: we bewegen minder, eten meer vet en suiker en worden dikker. Het roken neemt iets af, het alcoholgebruik vooralsnog niet en het drugsgebruik lijkt toe te nemen (Trimbos-instituut, 2020).

De gezondheid van mensen wordt ook bepaald door zelfredzaamheid, hun mogelijkheden om zichzelf te kunnen ontplooiën, een zinvolle bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappij en daar voldoening uit te halen. De mogelijkheid om controle te hebben over je eigen leven en keuzes te kunnen maken is van groot belang.

Een gezonde levensstijl is bijna evenredig gerelateerd aan de sociaal-maatschappelijke problemen: hoe groter of complexer die problemen zijn, hoe ongezonder de levensstijl.

Een gezonde leefomgeving wordt steeds meer gewaardeerd. Mensen willen weten wat de consequenties zijn van ingrepen in de fysieke omgeving en hoe dat hun gezondheid kan beïnvloeden. Een groene omgeving met rust en ruimte wordt steeds meer gewaardeerd en wordt gezien als voorwaarde voor een gezonde leefomgeving.

In termen van kosten is de gezondheidssector relevant. Gezondheidspreventie (= een gezondere levensstijl) en een gezonde leefomgeving is voor de langere termijn een absolute noodzaak om de landelijke kostenstijging in de gezondheidszorg af te buigen en beheersbaar te houden.

Duiding voor Helmond

Segregatie

Helmond heeft een behoorlijk gesegregeerde bevolking. Het aandeel inwoners in de lagere sociaal-maatschappelijke klasse is hoger dan in vergelijkbare gemeenten. Ook zijn er relatief veel huishoudens/gezinnen met een complexe of meervoudige problematiek die ondersteuning nodig hebben om hun leven op de rit te krijgen en te houden. Niet alle huishoudens ontvangen de steun die ze nodig hebben, deels omdat ze moeilijk te bereiken zijn en deels omdat ze zelf zorg mijden.

De woningopbouw in de Helmondse wijken versterkt de sociale tweedeling, doordat sociale huurwoningen en huisvesting voor kwetsbare doelgroepen geconcentreerd in bepaalde gebieden aanwezig zijn. Dit leidt tot concentratie van kwetsbare groepen in bepaalde wijken en buurten. Dit werkt door in andere sectoren zoals school, (sport)verenigingen en gezondheidscentra. Het ongelijkheidsgevoel wordt versterkt en de sociale cohesie in deze gebieden neemt af.

Opleidingen en laaggeletterdheid

Laaggeletterdheid en onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal komt in Helmond relatief veel voor. In Helmond wonen – volgens de cijfers van Cubiss – in totaal ruim 12.700 laaggeletterden, waarvan ongeveer 9.500 mensen in de leeftijd van 15 tot 65 jaar. Dat komt er op neer dat 16% van de Helmondse beroepsbevolking laaggeletterd is. In vergelijking met het landelijke en provinciale percentage is dit hoog. Dit heeft consequenties voor de mogelijkheden om toegang te krijgen tot zowel de 'echte' als de digitale wereld. Laaggeletterdheid beïnvloedt de kansen om een stap te kunnen maken op de sociaal-maatschappelijke ladder negatief: het afronden van een opleiding, het vinden van een baan, het meekomen in de maatschappij, het kunnen communiceren in het algemeen. Overheid en maatschappelijke partners kunnen deze mensen moeilijker bereiken.

Helmond zet al enige jaren in op het vergroten van het aantal jongeren met een startkwalificatie op de arbeidsmarkt en het verstevigen van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Dit gebeurt onder andere door samenwerking met onderwijsinstellingen en bedrijfsleven. De netwerken op dit vlak (triple-helix) zijn goed ontwikkeld. Op deze manier organiseren we dat jongeren een duurzame plek verkrijgen op de arbeidsmarkt.

Gezondheid

De gezondheid van de Helmondse is mede af te leiden aan de gemiddelde levensverwachting. De segregatie in de Helmondse samenleving is ook hier duidelijk zichtbaar. De laagste levensverwachting is in wijken met een laag gemiddeld inkomen, de hoogste levensverwachting in de wijken met een hoog gemiddeld inkomen. Dat verschil is significant en loopt in Helmond op tot ruim zeven jaar. Het gat tussen de te verwachten gezonde levensjaren is nog groter: olopend tot negentien jaar.

Wonen

Landelijke trends en ontwikkelingen

De verschillen in Nederland tussen regio's, steden en binnensteden nemen toe. Ook is er sprake van wijzigende geografische patronen. Het 'daily urban system' dijt uit, er is een trek naar de stad, en voor specifieke groepen (jongeren, alleenstaanden, kenniswerkers) neemt het belang van suburbanisatie af. Zij prefereren een meer dynamisch (hoog)stedelijk woonmilieu, dicht bij voorzieningen en bereikbaar met OV en fiets. Daarbij zien we wel, dat de trek naar de stad specifieke doelgroepen betreft. (Jonge) gezinnen lijken eerder uit de stad weg te trekken. Het is niet altijd duidelijk of dat komt doordat de stad niet aan hun behoefte op dat moment voldoet, of omdat geschikte woningen in de stad financieel onbereikbaar worden.

Door de demografische ontwikkelingen komt er een grotere behoefte aan verschillende typen woningen en flexibiliteit om woningen aan te kunnen passen aan een veranderende levensfase.

De bereikbaarheid van de stad wordt steeds belangrijker, door de geografische opschaling, het pendelen naar werk vanuit de woonplaats en de vele kris-kras verkeersbewegingen in het daily urban system van de stad. Het aantal auto's en het aantal afgelegde auto-kilometers blijft vooralsnog toenemen, hoewel minder hard dan de afgelopen jaren. De toename van de deeleconomie en technologische ontwikkelingen in mobiliteit doen daar voorlopig nog niets aan af (zie ook bij mobiliteit).

De kwaliteit van de woon- en leefomgeving is steeds vaker doorslaggevend in de keuze voor een woonplaats. Voor mensen met een lager inkomen de betaalbaarheid van de woning een belangrijkere factor.

De hoogopgeleiden en expats zijn flexibeler in het zoeken van een passende woonlocatie en zijn ook bereid hiervoor langer te reizen naar hun werk. Lager opgeleiden zijn minder genegen om langere afstanden woon-werk af te leggen. Mobiliteit is een kostenpost is die niet iedereen zich kan veroorloven.

Een groene, aangename en gezonde woonomgeving wordt hoog gewaardeerd. We zien ook een toenemende behoefte aan verschillende typologieën woningen. Deels ingegeven vanuit de levensfase van mensen (starters, gezinnen, ouderen), deels omdat mensen door het gebouw waarin ze wonen willen uitdrukken wat ze belangrijk of waardevol vinden. Dat kan door specifieke wensen op het gebied van architectuur, duurzaamheidseisen, wonen in herbestemde gebouwen etc. De traditionele rijen eenvormige woningen zijn minder in trek, diversiteit en 'eigenheid' wordt gewaardeerd. De energietransitie heeft grote consequenties voor de bestaande woningvoorraad. Deze zal energieneutraal gemaakt moeten worden, wat zowel technisch als in financieel forse consequenties heeft.

Met de toenemende globalisering en technologische ontwikkelingen, wordt de eigen woonomgeving belangrijker. Mensen hebben behoefte aan een herkenbare, overzichtelijke, vertrouwde leefomgeving. De waardering van cultuurhistorie zat al in de lift en zal nog toenemen. De aanwezigheid van cultuurhistorie bepaalt de 'leesbaarheid' en identiteit van stad en landschap. Daarmee is het een onmisbaar anker in het collectieve geheugen van onze samenleving.

Duiding voor Helmond

Helmond maakt deel uit van het daily-urban-system van de Metropoolregio Eindhoven. Ook in deze regio zien we een trek naar de stad: de grotere steden blijven qua inwoneraantal vooralsnog groeien, de omringende kleinere gemeenten krijgen eerder te maken met krimp.

Deze regio is sterk gericht op auto-bereikbaarheid. Andere mobiliteitsvormen zijn nog onvoldoende ontwikkeld om snel en comfortabel binnen de regio te kunnen verplaatsen.

Op woongebied heeft Helmond een aantal wijken die goed gewaardeerd worden en waar het fijn wonen is. Deze wijken kenmerken zich door (een combinatie van) een aantrekkelijke groene omgeving, voldoende voorzieningen (basisscholen, winkels, kinderopvang, gezondheidscentra) en een divers woningaanbod. De aanwezigheid van een bloeiend verenigingsleven ondersteunt de sociale cohesie in een aantal gebieden. Er zijn echter ook wijken waar verbeteringen nodig zijn, vaak in combinatie met flankerend sociaal-maatschappelijk beleid, om afglijden te voorkomen. Vaak zijn dit de wijken waar het aandeel sociale huur relatief hoog is. Helmond heeft in de Structuurvisie Helmond 2030 (uit 2014) uitgesproken te willen streven naar een evenwichtig(er) opbouw van de wijken en spreiding van de sociale huurwoningen in de stad.

Voor de woningbouwopgave is de vraag aan de orde voor wie en waar we moeten bouwen. Het beleid om binnen de bestaande stedelijke contour te bouwen is nog steeds de lijn vanuit zuinig ruimtegebruik. Dit betekent een verdichting van de bestaande stad, deze zal gepaard moeten gaan met een substantiële verhoging van de kwaliteit van de leefomgeving om de leefbaarheid te behouden en te vergroten. Vergroening, gezondheid en klimaatbestendigheid vragen inpassing, ruimte en investeringen.

Daarnaast leidt een toename van het aantal woningen tot meer druk op voorzieningen en een bereikbaarheidsvraagstuk. Dit biedt enerzijds kansen, maar ook uitdagingen.

De energietransitie heeft grote consequenties voor de bestaande woningvoorraad. Forse ingrepen zijn hier nodig. De vraag is hoe we de energietransitie voor de mensen die minder te besteden hebben, betaalbaar houden. Voor Helmond is dit, gezien de sociaal-maatschappelijke context van onze stad, een extra uitdaging.

Economie en arbeidsmarkt

Landelijke trends en ontwikkelingen

De structuur van de economie wijzigt steeds sneller en concurrentievoordelen zijn steeds tijdelijker van aard. Grote bedrijven zijn minder lokaal gebonden en verplaatsen hun kantoren en productielocaties sneller, om te kunnen profiteren van concurrentievoordelen elders. Het werk gebeurt meer tijd- en plaatsafhankelijk, met name in de dienstensector. Voor bepaalde typen bedrijvigheid is bereikbaarheid nog steeds een belangrijke vestigingsfactor, zoals bedrijven met substantiële transportbewegingen en bedrijven waar medewerkers fysiek aanwezig moeten zijn in, bijvoorbeeld, een productieproces.

Robotisering en automatisering

De robotisering van productieprocessen zet door. In landen waar arbeid relatief duur is, loont het om productieprocessen zoveel mogelijk te automatiseren. Dit heeft vooral consequenties voor laaggeschoold werk in productieprocessen. Daar staat tegenover dat er meer behoefte is aan technisch opgeleid personeel om de machines te ontwikkelen en te onderhouden. Het verplaatsen van arbeidsintensieve onderdelen van een productieproces naar lage-lonen-landen is nog steeds gaande, maar we zien ook de omgekeerde beweging: bedrijven halen de productie terug. Deels ingegeven door kritiek op arbeidsomstandigheden en kwaliteit, deels om de afhankelijkheid van regeringen in andere landen en lange aanvoerketens te verminderen. Naar verwachting zal de impact van het Coronavirus op bedrijven zich uiten in een versneld terughalen van productieprocessen uit andere werelddelen of zelfs binnen Europa.

Next Economy

Nieuwe economische kansen liggen op het terrein van (persoonlijke) dienstverlening, zorg/gezondheid en technologie. En de transitie naar een duurzame economie en samenleving leidt tot grote innovaties en biedt daarmee enorme kansen. De 'Next Economy' kenmerkt zich door cradle-to-cradle (afval = grondstof), energieneutraliteit, combineren van functies, toenemend belang van gemeenschappelijke ruimtes, technische innovaties die ten dienste staan aan het oplossen van sociaal-maatschappelijke vraagstukken en human capital dat zich een leven lang blijft ontwikkelen om arbeidsfit te zijn en te blijven.

Opleidingsniveau en aanbod beroepsbevolking als vestigingsfactor

Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking bepaalt in hoge mate de regionale economisch groei. Dat betekent dat een goed opgeleide beroepsbevolking, permanente en hoogwaardige kenniscirculatie en een hoge arbeidsparticipatie, de kans op een positieve economische ontwikkeling sterk vergroot.

'A job for lifetime' is al langer niet meer de norm. Door de combinatie van vergrijzing en ontgroening krijgen arbeidskrachten grotere keuzemogelijkheden. Niet langer kiest iemand voor een specifieke opleiding of voor een bepaalde sector en blijft daar het hele arbeidzame leven in werken. Een leven lang ontwikkelen wordt cruciaal; intersectorale mobiliteit in combinatie met kortdurende arbeidskrachten vraagt een verandering van de duur, samenstelling en het moment van aanbod van opleidingen en een verandering van het begrip 'werkgever' naar 'tijdelijke opdrachtgever'.

In Nederland is sprake van baanpolarisatie: groei aan de bovenkant en onderkant van de arbeidsmarkt en een krimpend middensegment¹. Hierdoor worden de inkomensverschillen steeds groter, wat kan leiden tot maatschappelijke ongelijkheid en onvrede. Door voor elk segment op het juiste niveau (praktijk)opleidingen aan te bieden en door werkenderwijs zich verder te scholen en kwalificeren, kan baanpolarisatie verkleinen. Bijkomend en niet onbelangrijk effect is tevens dat bij economische recessie de veerkracht van het werkkapitaal groter zal zijn.

Woonomgeving als vestigingsfactor

Een goed woon- en leefklimaat met voldoende voorzieningen is belangrijk als economische vestigingsfactor, omdat daarmee makkelijker arbeidspotentieel aangeboden kan worden. Hiervoor is belangrijk dat de bedrijven goed bereikbaar zijn, niet alleen voor werknemers maar ook voor studenten.

Specifieke (economische) sectoren voelen de consequenties van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen. Een aantal trends, die de afgelopen jaren al in gang zijn gezet, zullen nog verder doorzetten⁴:

- Opkomst van de deeleconomieën. Deze nieuwe economisch markten stellen de overheid voor uitdagingen in termen van beleidsvorming en regulering. De effecten van de corona-crisis op deze trend, is nog niet te overzien.
- De detailhandel vergrijsst. De aankomende jaren zullen steeds meer ondernemers uit de babyboomgeneratie willen stoppen, bedrijfsopvolging is lang niet altijd geregeld. Winkels worden soms opgekocht door grote ketens, niet voor de business, maar vanwege het pand en/of de locatie.
- Door de grote vlucht van online-shoppen en als reactie op de overbewinkeling, neemt het aantal m² vloeroppervlak nog verder af. Deze trend was al zichtbaar en zal nog doorzetten. Met name in de aanloopstraten is leegstand zichtbaar.
- Branchering is een achterhaald concept. Deze gedachte is gebaseerd op het feit dat de aanbodkant leidend is, maar deze tijd ligt achter ons. De consument denkt niet in branches, maar in behoefte en beleving.
- De stedelijke centra zijn financieel alleen nog aantrekkelijk voor de grotere ketens. De binnensteden zullen, qua winkelaanbod, steeds meer op elkaar gaan lijken.
- De consument doet niet aan kanaalsturing. Hij/zij koopt zowel in virtuele als fysieke winkels en heeft een plek nodig om de bestelde goederen op te halen. Dit biedt perspectief voor winkels die dicht bij woonwijken liggen en goed bereikbaar zijn. Juist hier biedt cross-channel-aanpak mogelijkheden voor ondernemers.
- Voor de consument is tijd schaars en moeten de dagelijkse boodschappen makkelijk en dichtbij huis gedaan kunnen worden.
- De vrijetijds-economie heeft de afgelopen jaren een grote vlucht genomen. Mensen hechten meer waarde aan vrije tijd en willen deze tijd aangenaam besteden.

Duiding voor Helmond

De Helmondse economie kenmerkt zich door materiaalgeoriënteerde activiteiten, de 'maakindustrie'. Dat maakt, dat de Helmondse economie snel mee veert met (inter)nationale economische ontwikkelingen, zowel in positieve als in negatieve zin. De mondiale trend om productieketens terug te halen biedt perspectief voor Helmond, speciaal waar het gaat om 'innovatie-gedreven' productieketens. Daarnaast heeft Helmond relatief veel werkgelegenheid in zorg en welzijn door de regionale (centrum)functie voor zorg.

Voor het weerstaan van een economische recessie is economische specialisatie in enkele sectoren niet gunstig. Echter, voor een pandemie als Corona blijkt het effect op juist deze Helmondse sectoren (vooralnog) gunstig uit te pakken en een beperkt effect te hebben.

Van het aantal werkenden die wonen in Helmond, heeft ca. 45% een baan in Helmond, ca. 20% werkt in Eindhoven, 7% in de Peel, de rest heeft een baan elders in of buiten de regio Zuid-oost Brabant.

Opleidingsniveau beroepsbevolking

Helmond heeft een groter aandeel laagopgeleiden en een kleiner aandeel hoogopgeleiden dan gemiddeld. Hogeropgeleiden trekken vaak voor hun studie weg en komen niet altijd terug. De inspanningen zijn erop gericht om talent door de regio te behouden. Onder andere door hybride onderwijs in arbeidsmarktregio Helmond – de Peel optimaal vorm te geven. Hierdoor wordt innovatie en binding aan bedrijven en regio vergroot.

Vrijetijdseconomie

In Brabant is de werkgelegenheid binnen de vrijetijdseconomie de afgelopen jaren met 11% gegroeid. In Helmond en de Peel is deze echter met 2% afgenomen. Belangrijkste oorzaak is het relatieve (in vergelijking met omliggende regio's) gebrek aan verblijfs- en overnachtingsmogelijkheden in Helmond en de Peelregio (hotel, B&B etc.). Daarnaast zijn er weinig mogelijkheden om erop-uit te gaan. Het vrijetijds-aanbod in Helmond en de Peelregio is beperkt, zeker wanneer we dit vergelijken met het aanbod vlak over de grens met Limburg.

Het cultuuraanbod in Helmond is divers en van een kwalitatief hoogstaand niveau. Dit stelt inwoners en bezoekers in staat om te genieten van voorstellingen, films en exposities. Kenmerkend van Helmond is ook een bloeiend verenigingsleven, wat inwoners de gelegenheid biedt om deel te nemen

⁴ Re'structure, onderzoek retail 2020 (CBW-Mitex, november 2010)

aan amateurkunstbeoefening zoals fotoclubs, dansscholen, toneelverenigingen, fanfares, harmonieorkesten en koren.

De horeca in Helmond zat tot aan de corona-crisis zowel kwantitatief als kwalitatief duidelijk in de lift. We moeten afwachten hoe deze sector hieruit gaat komen.

Bedrijventerreinen/werklocaties

De bedrijventerreinen in Helmond kenmerken zich door een relatief lage verhouding tussen vloeroppervlak en arbeidsplaatsen. Dat betekent dat er per m² bedrijfsoppervlak relatief weinig mensen werken. Dit is kenmerkend voor bedrijven met veel opslag, logistieke bedrijven en vergaand gerobotiseerde maakindustrie. Ook blijkt dat het aantal arbeidsplaatsen op kantoorlocaties in Helmond beperkt is: Helmond is geen kantoorstad.

De meeste courante percelen op Helmondse bedrijventerreinen zijn inmiddels uitgeven. Dat betekent dat er weinig grond beschikbaar is voor bedrijven die zich willen vestigen in Helmond. Met de Peelgemeenten wordt er gekeken naar de ontwikkeling van een regionaal bedrijventerreinen in de Peel. Dit terrein is bedoeld voor een specifiek type bedrijvigheid en 'ruimtevragers'. In het gebied Varendschut wordt nu gekeken naar uitbreiding ten behoeve van lokale Helmondse bedrijvigheid.

Brainportregio

Helmond is onderdeel van de Brainportregio. Deze vervult een economische motorfunctie voor Nederland. Als hotspot van de innovatieve maakindustrie en industrieel design is de regio hét zwaartepunt van de topsectoren High Tech Systemen & Materialen (HTSM) en Automotive, en één van de zwaartepunten van de topsectoren Creatieve Industrie, LifeSciences & Health, Agrofood en Energie. Brainport vormt een internationaal erkend ecosysteem, waar grote multinationale bedrijven als ASML, DAF, FEI, Océ, Philips en VDL in nauw verweven ketens met het MKB samenwerken aan de ontwikkeling en fabricage van hoogwaardige innovatieve producten en toepassingen.

De regio wil met het Technologiepact voorop lopen. Doordat overheden, bedrijfsleven, onderwijs- en kennisinstellingen partners zijn maar ook volledig van elkaar afhankelijk zijn om er op korte en lange termijn een succes van te maken. Het staat symbool voor de erkenning van de urgentie door de regio en voor de gezamenlijke verantwoordelijkheid die de regio hier in neemt om met een langetermijnvisie de uitdagingen aan te pakken.

De geografische ligging van Helmond in Brainport wil echter nog niet zeggen dat de potentiële economische kansen makkelijk verzilvert kunnen worden.

Binnen Brainport wil Helmond zich inzetten voor het stimuleren van bètatechniek.

Helmond heeft de afgelopen jaren geïnvesteerd in het aantrekken van hightechbedrijven in onder andere de automotive- en foodtechsector. De directe bijdrage hiervan in het aantal arbeidsplaatsen in Helmond is nog beperkt, maar groei in deze sector betekent een veelvoud aan potentiële arbeidsplaatsen bij toeleveranciers en dienstverleners. Daarmee is deze sector van grote waarde voor Helmond.

Digitalisering en technologie

Landelijke trends en ontwikkelingen

De technologische ontwikkelingen zorgen er voor dat de fysieke en digitale wereld samenkomen. De grenzen tussen online en offline vervagen met de mogelijkheid om altijd en overal bereikbaar te zijn en informatie te kunnen ophalen en te kunnen delen.

Niet alleen mensen staan via internet met elkaar in verbinding, maar ook apparaten. Huishoudelijke apparaten, auto's en gebouwen zijn verbonden en communiceren met elkaar (slimme meters, beveiligingscamera's, sensoren in het wegdek, et cetera).

De ontwikkelingen rondom digitalisering spitsen zich toe op twee onderwerpen: de benodigde infrastructuur en het gebruik van data.

Een goede en veilige digitale infrastructuur is cruciaal en inmiddels een economische en maatschappelijke randvoorwaarde. Voor het ontwikkelen en aanleggen hiervan worden landelijke en Europese regels opgesteld. Deze ontwikkelingen leiden tevens tot vraagstukken rondom data-eigenaarschap, privacy, en de rol van de overheid en bedrijven.

De vraag rijst hoe de overheid grip houdt op de digitalisering van de openbare ruimte en welke rol van de gemeentelijke overheid wordt verwacht in de aanleg en het beheer van deze digitale infrastructuur.

Voor de data die wordt verzameld, moeten publieke vragen beantwoord gaan worden: wie beheert dat systeem, van wie is de data, wie beschikt over de data en wie heeft toegang tot de data? Ook vraagstukken rond privacy en identiteitsfraude vragen publieke aandacht. De verwachting is dat hiervoor landelijk en/of Europees beleid ontwikkeld wordt. Een duidelijke communicatiestrategie naar bewoners is noodzakelijk.

Data die door overheden zelf worden gegenereerd in het publieke domein (denk aan basisregistraties) worden steeds meer via de commonground-gedachte vormgegeven en beschikbaar gesteld: eenmalig inwinnen, meervoudig gebruiken. Van overheden wordt verwacht dat deze data actueel en direct beschikbaar is, al dan niet via landelijke voorzieningen.

Dienstverlening, ook door overheden, gebeurt steeds meer digitaal. Hiermee kan snelle en hoogwaardige digitale service geboden worden voor eenvoudige vragen, zodat tijd beschikbaar blijft voor de behandeling van complexe vragen.

De technologische ontwikkelingen kunnen ons helpen om gezonder en makkelijker te leven, efficiënter te werken en beter onderbouwde keuzes te maken. Maar ze hebben ook een keerzijde.

Niet iedere inwoner kan meedoen of zich aanpassen aan de snelle technologische ontwikkelingen, waardoor het risico op toenemende tweedeling op de loer ligt.

Informatie en desinformatie zijn moeilijk te onderscheiden en door de beschikbaarheid van vele opties en mogelijkheden treedt keuze-moeheid op. Cybercrime neemt een grote vlucht en is lastig te bestrijden.

In algemene zin worden op korte termijn de gevolgen van technologische ontwikkelingen overschat en op lange termijn onderschat. Dit komt door de exponentiele ontwikkeling van technologie: in het begin traag (ontwikkelfase) en later steeds sneller (uitrol).

Duiding voor Helmond

Helmond heeft de afgelopen jaren ingezet op het vergroten van de digitale aansluiting van de stad door het aanleggen van een glasvezelnetwerk in eigen beheer, en is daarmee uniek. Dit netwerk geeft veel mogelijkheden voor ontwikkeling van digitale toepassingen in bijv. de zorg. Dankzij het smartcity netwerk dat ook de openbare ruimte beslaat, kunnen bijvoorbeeld technologische innovaties zoals de iVRI's hier gemakkelijk aan worden gekoppeld. Ook de uitrol van 5G in de komende jaren zal de digitale connectiviteit in Helmond verbeteren.

Niet iedereen kan de volle potentie van digitalisering verzilveren, door belemmeringen zoals laaggeletterdheid of onbekendheid met nieuwe technieken. Hierdoor worden mensen op (verdere) afstand gesteld. Speciale aandacht zal dus uitgaan naar digitale inclusie naast privacy en informatieveiligheid.

Het gebrek aan digitale vaardigheden is zowel voor werknemers als werkgevers een risico. We zien dat de volle potentie van digitalisering en een meer data-gedreven bedrijfsvoering in het MKB in Helmond nog niet ten volle wordt benut.

Het is ook daarom dat vanuit bijvoorbeeld het ministerie Economische Zaken aparte programma's en ondersteuning wordt geboden aan kleinere MKB bedrijven zodat zij innovatief en adaptief kunnen blijven.

Veiligheid

Landelijke trends en ontwikkelingen

Traditionele vermogensdelicten, als inbraken, nemen af. Gewelddelicten, zoals mishandeling en straatroof, laten dit patroon niet zo zien. Het onveiligheidsgevoel is de afgelopen jaren niet afgenomen, dit is al een aantal jaren stabiel.

Er is een toename in andere vormen van criminaliteit: fraude, milieucriminaliteit, cybercriminaliteit, omkoping en corruptie. De ondermijning lijkt toe te nemen. Met fraude (uitkeringen, zorg, toeslagen, faillissementen), hennepsteelt, synthetische drugs, cocaïnehandel, illegaal gokken en illegale prostitutie wordt veel geld verdiend. Dit ondermijnt de sociale zekerheid, zorgt er voor dat "normaal werken" niet meer loont en leidt tot omkoping, intimidatie en geweld waar ook ambtenaren en bestuurders het slachtoffer van kunnen worden.

De inrichting van de openbare ruimte draagt soms bij aan het gevoel van (on)veiligheid. Bijvoorbeeld door onoverzichtelijke of slecht verlichte ruimtes. Zwerfvuil, graffiti en kapot straatmeubilair geven een verloederde aanblik en versnellen verdere verloedering.

Helmondse situatie

De landelijke veiligheidstrends zijn ook in Helmond zichtbaar: een afname van de traditionele criminaliteit en een toename van nieuwe vormen van criminaliteit. De aanpak van ondermijning is speerpunt van beleid, maar moet gepaard gaan met flankerend beleid in het sociaal-maatschappelijke domein. Anders is het dweilen met de kraan open.

De tevredenheid van Helmonders over het onderhoud van de openbare ruimte is de afgelopen jaren gedaald. Dit is voornamelijk het gevolg van bezuinigingen op het budget voor onderhoud van de openbare ruimte en door veranderde wetgeving. Met name het niet meer gebruik mogen maken van chemische middelen voor de bestrijding van onkruid op verharding geeft een ander beeld.

Mobiliteit en bereikbaarheid

Landelijke trends en ontwikkelingen

Een goede bereikbaarheid is van groot belang voor het functioneren van de stad, zowel economisch als sociaal-maatschappelijk. We willen immers allemaal naar ons huis, ons werk, het restaurant of de bioscoop en op bezoek bij vrienden en familie.

Maar de 'traditionele' mobiliteit loopt tegen zijn grenzen aan. Door schaarste aan ruimte, aan grondstoffen en door duurzaamheidseisen wordt er volop ontwikkeld en geïnnoveerd in de mobiliteitssector. De volgende trends zijn waarneembaar, die van invloed zijn op het ruimtelijk-fysieke domein⁵:

- De auto blijft voorlopig het dominante vervoermiddel. Het autogebruik en het aantal met de auto afgelegde kilometers zal de aankomende jaren nog stijgen
- Mobiliteit wordt steeds slimmer en minder milieubelastend: voertuigen communiceren met elkaar en met andere apparaten ter verhoging van veiligheid en doorstroming. De ontwikkelingen in andere energievoorzieningen (elektriciteit, waterstof) gaan steeds sneller.
- De toename van elektrische voertuigen en hiermee de behoefte om deze voertuigen op te kunnen laden, heeft zijn weerslag op de inrichting van de openbare ruimte.
- De demografische ontwikkelingen (o.a. vergrijzing) leiden tot een behoefte aan andere vormen van mobiliteit en een ander gebruik van de aanwezige infrastructuur. Onder andere het OV wordt voor deze doelgroepen belangrijker.
- In binnenstedelijke gebieden is ruimte zo schaars (en dus duur) dat het hebben van een eigen auto financieel onaantrekkelijk wordt. Andere vervoersconcepten (deelauto, OV, fiets) worden relevanter.
- Stedelijke gebieden slibben dicht, waardoor het gebruik van de auto geen tijdswinst of zelfs tijdsverlies oplevert. Met name de fiets is een aantrekkelijk alternatief.
- Het nieuwe werken beïnvloedt verstedelijking en het mobiliteitsgedrag.
- ⁶Er rijden inmiddels meer dan 1 miljoen elektrische fietsen in Nederland. Hiermee wordt gemiddeld een afstand overbrugd van 6,3 kilometer. De fiets wordt daardoor een serieus alternatief voor langere afstanden woon-werk (tot 30 km).
- Het autogebruik onder jongvolwassenen van 18 tot 30 jaar neemt de laatste jaren af. De verwachting is dat de jongvolwassenen die in een stedelijke omgeving wonen, blijven kiezen voor de fiets. Dit is echter wel afhankelijk van de context: hoe stedelijker, hoe groter de kans dat 'de fiets blijft'.
- Door toename van het gebruik van de fiets, moet er ook rekening gehouden met bijkomende voorzieningen zoals fietsparkeervoorzieningen. Het succes van de fiets mag niet leiden tot overlast.

De dominantie van de auto als vervoermiddel heeft de volgende oorzaken:

- De auto is op dit moment vaak nog het meest praktische, comfortabele en snelste vervoermiddel: je bepaalt zelf wanneer je weggaat, je kunt van deur tot deur, je zit warm en droog. Tijdsverlies door file of hoge kosten worden op de koop toe genomen.
- Het alternatief voor de langere ritten is OV. Dit is echter op dit moment ook prijzig en dus geen stimulans om de auto in te ruilen.

De omschakeling naar elektrische auto's levert wel milieuwinst op, maar geen ruimtewinst in de stad of 'filewinst'. Wil het autobezit echt afnemen ten gunste van alternatieven, dan zullen toekomstbestendiger alternatieven zo aantrekkelijk mogelijk gemaakt moeten worden. Waarbij met name op het gebied van comfort stappen nodig zijn en onbeperkte beschikbaarheid van groot belang is. Als er toch een auto nodig blijft voor boodschappen, kinderen wegbrengen etc., dan zal de auto ook gebruikt worden voor woon-werkverkeer.

Voor bepaalde economische sectoren blijft bereikbaarheid via de weg vooralsnog een belangrijke vestigingsfactor.

Mobiliteitstransitie gaat om het aanbieden van alternatieven, het verknopen tussen vervoerwijze EN een gedragsverandering. Dit gaat niet vanzelf: mobiliteitstransitie moet actief gestuurd worden.

⁵ Trends in mobiliteit, RAI-vereniging, 2013

⁶ <https://www.ovmagazine.nl/2017/06/fiets-maakt-meer-stad-interessant-voor-ov-0938/>

De nieuwe vormen van mobiliteit die nu ontwikkeld worden, roepen vragen op over het veilig gebruik van de infrastructuur. Er is in de stad onvoldoende ruimte om iedereen een eigen plek te geven. Hoe kan iedereen veilig gebruik blijven maken van de infrastructuur? De beantwoording van deze vraag kan consequenties hebben voor de inrichting van onze steden.

Helmondse situatie

Bij het onderdeel 'wonen' is al geconstateerd dat het daily-urban-system in deze regio een relatief hoge automobilititeit kent. Helmond is daar geen uitzondering op. Er is relatief veel autoverkeer dat zowel het start- als eindpunt in Helmond heeft. Ook over de Traverse rijdt verhoudingsgewijs veel 'Helmonds bestemmingsverkeer'.

De wegenstructuur in en om Helmond is gevoelig voor incidenten op omliggende Rijks- en provinciale wegen. Blokkades op deze wegen leiden snel tot het vollopen van het Helmondse wegennet. Sowieso zijn er in Helmond een aantal wegen die, ook in 'normale' situaties, zwaar belast worden en geregeld vast staan. Dit leidt tot vraagstukken over leefbaarheid en gezondheid (luchtkwaliteit, geluid) in aangrenzende woonwijken. De afgelopen jaren is geïnvesteerd in systemen om de doorstroming te bevorderen. Deze systemen lijken nog niet aan het eind van hun mogelijkheden, maar daarvoor moeten ook de weggebruikers zelf hun aandeel leveren (gebruik iVRI) en dit vraagt verdergaande ontwikkeling. Niet alleen in techniek, maar ook in gedrag.

'Mobiliteit' is in stedelijke gebieden, waaronder ook Helmond, de grootste gebruiker van de openbare ruimte. De transitie naar duurzamere mobiliteit is gaande, maar zal nog enkele decennia duren en komt niet vanzelf. Een sturende rol van de overheid, gericht op het bevorderen van co-modaliteit van auto, fiets, OV en andere vervoersvormen is cruciaal.

De parkeervoorzieningen zijn in Helmond, voor een stad van bijna 100.000 inwoners goed (bezien vanuit het perspectief van de autogebruiker). Het centrum van onze stad is relatief goed bereikbaar per auto. Een parkeervergunning is in Helmond relatief goedkoop en daarmee geen stimulans om voor een ander vervoermiddel te kiezen.

De bereikbaarheid van Helmond per spoor is zeer goed: Helmond heeft 4 stations, waaronder een intercystation. Het treingebruik neemt de afgelopen jaren ook toe. De reisbewegingen met de trein zijn voornamelijk van Helmond richting Eindhoven (woon -> werk). Aandachtspunt is de aan- en afvoer vanaf de stations. Op het intercystation stopt vier keer per uur een trein, de bussen sluiten daar in een veel lagere frequentie op aan. In sommige wijken komt helemaal geen OV. Het aanbod en daarmee de beschikbaarheid van lokaal OV staat in Helmond sterk onder druk. Door minder aanbod neemt ook het gebruik af. Daar staat tegenover dat de druk op het doelgroepenvervoer juist toeneemt.

De fietsstructuur is voor het huidige gebruik van voldoende niveau, zeker in de wijken buiten het (oudere) centrum. Onderhoud van deze in het verleden aangelegde fietsvoorzieningen is een aandachtspunt. Het fietsnetwerk is niet ingericht op meer en andersoortige voertuigen zoals bakfietsen, vrachtfietsen en speed-pedelecs. Ook is de verwachting, dat bij sturing naar meer fietsgebruik het huidige fietsnetwerk volloopt en er capaciteitsgebrek optreedt. Bepaalde auto-infrastructuur, zoals de Kasteeltraverse, zijn een forse barrière voor snelle en comfortabele fietsverbindingen. Een aantal regionale fietsstructuren is gerealiseerd of nog in ontwikkeling.

Duurzaamheid

Landelijke trends en ontwikkelingen

De transitie naar een duurzame economie en samenleving is de meest ingrijpende ontwikkeling van de aankomende decennia. Om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal twee graden Celsius moeten de emissies van broeikasgassen in 2050 met 80% tot 95% dalen ten opzichte van 1990. Deze transitie, in de relatief korte tijd van drie decennia, verandert op ingrijpende wijze onze manier van leven, wonen, werken, verplaatsen, recreëren, produceren en consumeren in en rond de stad.

Er zijn drie fundamentele transitieën nodig:

- een energietransitie (om het gebruik van fossiele brandstoffen tot bijna nul te reduceren),
- de transitie naar een meer circulaire economie (om de uitputting van grondstoffen en de uitstoot van reststoffen te verminderen)
- en een gedeeltelijke eiwittransitie (minder roodvlees en zuivel produceren en consumeren).

De drie transitieën hangen onderling samen.

De drie fundamentele transitieën stelt de nationale en lokale overheid voor een aantal immense opgaven.

Energietransitie

Voor een duurzame energievoorziening zijn we aangewezen op een combinatie van biomassa, geothermie, zonne- en windenergie in combinatie met grootschalige energieopslag. Landelijk wordt ook voorzichtig gekeken naar de rol van kernenergie als (tussen)oplossing.

De gemeenten hebben een belangrijke, niet-vrijblijvende rol in deze transitie. De energieproductie verschuift deels van nationaal naar lokaal (zoals het ooit was), huizen en gebouwen gaan van het gas, er worden warmte- en koudnetten aangelegd en het elektriciteitsnet wordt verzwakt. Daarbij moeten de bestaande en nieuwe woningen ook nog betaalbaar blijven.

De energietransitie gaat gepaard met een aanzienlijke verbetering van de luchtkwaliteit in de stad op termijn.

Een belangrijk aandachtspunt is toenemende ongelijkheid tussen mensen die zelf kunnen verduurzamen en mensen die dat niet kunnen (energie-armoede). De beschikbare subsidies worden vooral gebruikt door mensen met hogere inkomens, omdat zij de weg beter kunnen vinden en de eigen bijdrage kunnen betalen. Voor mensen met lagere inkomens is de benodigde eigen bijdrage vaak niet op te brengen.

Klimaatbestendigheid

Ondanks de inspanningen om de opwarming van de aarde te beperken, krijgen we te maken met de effecten van klimaatverandering. Meer en extremere regenbuien vragen om een andere inrichting van de stad. Meer hittegolven zullen leiden tot meer sterfgevallen onder ouderen en een minder aangenaam verblijfsklimaat in onze binnensteden. Onderzoek heeft uitgewezen dat de binnenstedelijke economie te maken kan krijgen met krimp tot 11% bij aanhoudende hitte. Daar staat tegenover dat andere vormen van recreatie (stranden, zwembaden, horeca, buitenrecreatie) kunnen profiteren van het veranderend klimaat.

De watervoorziening komt onder druk te staan: water van voldoende kwaliteit zal niet meer altijd en overal beschikbaar zijn voor alle functies. De drinkwatervoorziening blijft de hoogste prioriteit houden, andere functies zullen zich moeten schikken naar het beschikbare wateraanbod.

De trends en ontwikkelingen rondom energietransitie en klimaatbestendigheid gaan niet altijd gepaard met maatschappelijk applaus. De overheid moet inwoners en andere belanghebbenden overtuigen van het gezamenlijke publieke belang.

Biodiversiteit en natuur

De biodiversiteit neemt als geheel nog steeds af, hoewel er nuances per type gebied zijn. In natuurgebieden neemt de biodiversiteit iets toe, maar zijn er beperkende randvoorwaarden zoals stikstofdepositie, verdroging en versnippering. In landbouwgebieden en stedelijke gebieden neemt de biodiversiteit nog steeds af.

In de stedelijke omgeving kunnen zich soorten vestigen, die zich aan kunnen passen aan het leven in deze omgeving. Dit lukt echter alleen als we bij de inrichting en het beheer van de stad rekening

houden met deze soorten. De maatschappelijke behoefte aan meer groen in en om de stad biedt kansen voor het verhogen van de biodiversiteit.

Een effect van klimaatverandering op de biodiversiteit is de toename van 'exoten' in onze flora en fauna. Sommige exoten zijn relatief onschuldig, maar er zijn ook planten en dieren die onze eigen inheemse flora en fauna verdringen en/of schadelijk kunnen zijn voor de mens. Voorbeelden zijn: Eikenprocessierups, Japanse Duizendknoop, Amerikaanse Rivierkreeft, Brulkikker, Waterhyacint. Het bestrijden van deze exoten kost veel tijd en geld.

De natuurgebieden in Nederland zijn relatief klein en versnipperd en erg gevoelig voor invloeden van buitenaf (stikstofdepositie, verdroging, verstoring). Uit onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) blijkt dat de afname van natuurwaarden minder snel gaat als enkele decennia geleden, maar er is nog geen sprake van een duurzaam herstel. Daarvoor moet enerzijds de beïnvloeding van buitenaf verminderen en anderzijds de natuurgebieden robuuster gemaakt worden door vergroting en onderlinge verbinding via ecologische zones.

Duiding voor Helmond

In de Telos-monitor loopt Helmond op het gebied van duurzaamheid niet voorop. Dit heeft mede de sociaal-maatschappelijke achtergrond van ons stad als oorzaak. De 'early-adapters' in duurzaamheid zijn meestal intrinsiek gemotiveerde hoger opgeleiden. Daarvan heeft Helmond er relatief minder dan vergelijkbare steden. Door strengere landelijke wet- en regelgeving op het gebied van energiezuinig bouwen stijgt Helmond wel mee met de rest van Nederland.

Energietransitie

Voor de MRE-regio loopt op dit moment de Regionale Energie Strategie (RES). Hierin wordt gekeken hoeveel duurzame energie de regio grootschalig kan opwekken, zodat voldaan kan worden aan de eisen van het Rijk vanuit het klimaatakkoord. Naast deze grootschalige opwek van duurzame energie ligt er ook nog een taakstelling voor besparing van energie in de bestaande stad.

In dat kader wordt onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden van geothermie in de omgeving van Helmond. Mocht dit haalbaar blijken, dan kunnen de wijken die nu op stadsverwarming zitten omschakelen naar geothermie. Ook dan zal er echter nog een forse opgave overblijven waar we de aankomende jaren invulling aan moeten geven.

Klimaatbestendigheid

In 2019 is een klimaatstresstest uitgevoerd. Daaruit is gebleken dat delen van Helmond gevoelig zijn voor hittestress en wateroverlast. Met name in het stadshart en op de bedrijventerreinen kan de temperatuur bij warme, zomerse dagen significant hoger worden dan de omgeving. Dit heeft consequenties voor de gezondheid, arbeidsproductiviteit en de economie van de binnenstad.

In 2020 moet een programma afgerond worden dat invulling geeft aan het klimaatbestendig maken van onze stad. Dit kan consequenties hebben voor inrichting en beheer van de openbare en particuliere ruimte. Helmond in middels de eerste uitvoeringsagenda klimaatadaptatie vastgesteld.

Natuur

Helmond is eigenaar van een aantal natuurgebieden en ecologische zones in en rond de stad. Deze gebieden zijn van groot belang als uitloopgebied voor onze inwoners en is één van de kwaliteiten van onze stad.

De afgelopen jaren heeft Helmond geïnvesteerd in de aanleg van nieuwe natuur door onder andere de ontwikkeling van ecologische verbindingzones (Park Goorloop, Bakelse Beemden) en het B5-bod Natuur.

In de bestaande natuurgebieden is geïnvesteerd in beheermaatregelen om de natuurwaarden verder te verhogen. De maximale ecologische potentie kan (nog) niet bereikt worden door invloeden van buitenaf (stikstofdepositie, verdroging, versnippering). Deels liggen deze binnen de invloedssfeer van de gemeente, maar zijn erg kostbaar, deels vragen ze een landelijke of zelfs Europese aanpak. Binnen het stedelijk gebied wordt voorzichtig geëxperimenteerd met natuurvriendelijker inrichting en beheer van de openbare ruimte. Dit stuit soms op weerstand zowel binnen de eigen organisatie als bij

inwoners, omdat een natuurvriendelijker beheer voor sommige mensen een beeld van verloedering oproept. Dit vraagt communicatie en voorlichting naar inwoners.

Milieuthema's

Landelijke trends en ontwikkelingen

Er wordt meer belang gehecht aan een gezonde omgeving. Vanuit de klassieke milieuthema's hebben we het dan vooral over de kwaliteit van bodem, water, lucht en aspecten als geluid, trilling en externe veiligheid.

Inwoners eisen van de overheid transparantie over milieurisico's en verwachten van de overheid actie als blijkt dat er onaanvaardbare risico's zijn. Over wat 'onaanvaardbaar' is, wordt nogal eens discussie gevoerd. Het is inmiddels bekend dat de wettelijke ondergrens van de milieunormen die we hanteren (voor bijvoorbeeld geluid en fijnstof) geen garantie is voor een gezonde leefomgeving.

We zien de volgende trends in milieukwaliteit:

- Verslechtering van de grondwaterkwaliteit door menselijke beïnvloeding. Dit heeft consequenties voor de winning van ons drinkwater, het vestigingsklimaat voor grondwaterafhankelijke foodbedrijven in Brabant en de grondwaterafhankelijke natuur. Het doorboren van waterscheidende lagen in de ondergrond, bijvoorbeeld voor bodemenergiesystemen, is een extra risico voor de kwaliteit van het diepere grondwater.
- De oppervlaktewaterkwaliteit is de afgelopen decennia verbeterd, maar stagneert de laatste jaren. Dit vindt zijn oorzaak vooral in diffuse bronnen (nutriënten, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten, microverontreinigingen). Deze stoffen hebben vaak in lage concentraties al schadelijke effecten en zijn met de reguliere zuiveringstechnieken moeilijk te verwijderen. Dit leidt tot innovaties in zuiveringstechnieken, maar ook tot kostenverhogingen voor consument en bedrijven.
- We vinden steeds meer stoffen terug in het milieu, die door de mens ontwikkeld zijn en in de natuur slecht afbreekbaar zijn. Sommige van deze stoffen zijn (potentieel) kankerverwekkend en hun aanwezigheid leidt tot onrust en/of heeft consequenties voor werkzaamheden in de fysieke ruimte, zoals recent de PFAS-discussie. De verwachting is dat we steeds meer van deze stoffen gaan vinden.
- De luchtkwaliteit (fijnstof, geur) is de afgelopen jaren verslechterd en leidt tot aantoonbare gezondheidsschade. De verwachting is dat met de ontwikkelingen naar schonere mobiliteit en productietechnieken (een deel van) deze problemen wordt opgelost. Of dit voldoende is, moet gaan blijken.
- Door toenemende mobiliteit, economische activiteit en verdichting van woonlocaties neemt het aantal mensen met geluidgerelateerde gezondheidsklachten toe. De huidige geluidsnormen in de milieu-regelgeving zijn geen garantie op een gezond woonklimaat.
- De trend van verdichting in het stedelijk gebied en multifunctioneel ruimtegebruik kan leiden tot potentieel conflicterende situaties met milieuthema's. Zo kan de wens om rondom stationslocaties woningen te bouwen, conflicteren met externe veiligheid en hebben binnenstedelijke ontwikkellocaties vaak te maken met bodemverontreiniging. Dit kan leiden tot complicaties of extra kosten bij de ontwikkeling.
- Onze manier van dieren houden geeft een toenemend risico op zoönosen: ziektes die van nature van gewervelde dieren op mensen kunnen overgaan. Het meest recente en ontwrichtende voorbeeld is het Corona-(Covid-19)-virus. Daarvoor hebben we onder andere te maken gehad met Q-koorts, vogelgriep en de 'gekke-koeien-ziekte'.
- Door de opschuivende klimaatzones (als gevolg van klimaatveranderingen) neemt het aantal ziekten die door insecten kunnen worden overgedragen toe. Met name de kans op van muggen die exotische ziekten meedragen neemt toe.

Duiding voor Helmond

De algemene trends, zoals boven beschreven, manifesteren zich ook in Helmond.

De industriële geschiedenis van Helmond heeft geleid tot bodem- en grondwaterverontreiniging in de oudere stadsdelen. Helmond heeft geen spoedlocaties vanuit bodemverontreiniging meer, maar dat wil niet zeggen dat alles gesaneerd is. Bij herontwikkeling van deze locaties moet opnieuw bekeken worden of sanering nodig is en zo ja, op welke manier.

De trends in grond- en oppervlaktewaterkwaliteit in Helmond zijn vergelijkbaar met de landelijke trends. Helmond heeft aan de oostzijde een drinkwaterproductielocatie binnen haar grenzen liggen, waarvan de beschermingszone grotendeels over het stedelijk gebied valt. Binnen deze zone gelden scherpere regels voor vestiging van bedrijven, activiteiten op en in de bodem en het gebruik van bestrijdingsmiddelen. In het opgepompte grondwater worden steeds meer stoffen met antropogene oorsprong aangetroffen.

De luchtkwaliteit in Helmond voldoet overal aan de landelijke normen, maar niet aan de advieswaarde van de Wereldgezondheidsorganisatie. Met name de zones langs drukke, doorgaande wegen zijn zwaarder belast, evenals woonwijken die beïnvloed worden door industrie en landbouw (voornamelijk aan de oostflank van de stad).

Geluidsbelasting speelt in Helmond langs het spoor en de grotere wegen, waaronder de Kasteeltraverse/N270 en N279. Langs het spoor zijn de laatste jaren over grote lengtes geluidsschermen geplaatst.

Zowel het spoor als de wegen zullen op de korte en middellange termijn zwaarder belast worden (zie trends bij mobiliteit). De NS en ProRail onderzoeken de mogelijkheid om over de spoorlijn Eindhoven-Venlo-Duitsland meer goederentreinen te laten rijden.

Dit heeft consequenties voor bestaande woningen en woningbouwontwikkeling op deze locaties: het creëren van een gezonde en aangename woonomgeving op deze locaties vraagt extra aandacht en mogelijk ook extra investeringen.

Externe veiligheidsaspecten spelen rondom diezelfde verkeersaders en bepaalde bedrijven. De trend naar verdichting en bouwen rondom de stationsomgeving (gunstig vanuit OV-gebruik) kan leiden tot een extra opgave vanuit externe veiligheid. Er liggen nog een aantal bedrijven in het centrum van de stad met een meer of minder grote externe veiligheidszone, die consequenties kan hebben voor ontwikkelingen in de omgeving.

Bestuur en governance

Landelijke trends en ontwikkelingen

De taak van de gemeente wordt groter, belangrijker en ingewikkelder.

Groter en belangrijker omdat de gemeente in het sociale domein voor de burger de belangrijkste overheid is geworden, en bij duurzaamheid zal gaan worden.

Ingewikkelder omdat de burger grote verwachtingen van de overheid heeft, op tal van terreinen afhankelijk is van diezelfde overheid en omdat de overheid met veel andere partijen moet samenwerken.

De overheid heeft steeds minder de wijsheid in pacht en kan de complexiteit van de samenleving niet meer oplossen met een regel, subsidiebeschikking of voorlichtingscampagne. De overheidsrol wordt het faciliteren van ontwikkelingen, het geven van ruimte en het vaststellen van spelregels zodat de kracht van de 'civil society' gemobiliseerd kan worden.

De rol wordt ook ingewikkelder omdat de zelforganisatie van burgers gepaard gaat met uitsluiting, ongelijkheid en inperking van de solidariteit. De overheid moet nog steeds het algemeen belang in het oog houden en de kloof tussen rijk en arm, gezond en ziek en insluiting en uitsluiting, zien te dichten. Het is ook ingewikkeld, omdat het lokale bestuur steeds meer regionaal moet samenwerken. In een regio komen de beleidsterreinen economie, bereikbaarheid, wonen, winkelen, recreëren, arbeidsmarkt, onderwijs, re-integratie, zorg en welzijn samen.

Lokale overheden krijgen vanuit het Rijk steeds meer taken toegeschoven, al dan niet in medebewind. Ministeries geven centrumgemeenten een rol en laten het vervolgens aan hen over om het met hun regiogemeenten te regelen. Niet langer zijn standaardverdelingen van middelen op basis van, bijvoorbeeld, inwonersaantallen van toepassing of passend.

Het (wettelijk vastgelegde) principe dat verschuiving van taken ook verschuiving van budget betekent, wordt niet altijd in de praktijk gerealiseerd. De mogelijkheden voor gemeenten om zelf inkomsten te genereren voor de uitvoering van taken, bijvoorbeeld door verruiming van het belastinggebied, is al langere tijd onderwerp van gesprek maar heeft tot op heden weinig concreets opgeleverd. Gemeenten ervaren toenemende problemen met het sluitend krijgen van hun (meerjaren)begroting en het realiseren van hun ambities.

In een stedelijke regio en een 'daily urban system' – een gebied veel groter dan de stad – hangen economische relaties, de diensten- en sociale infrastructuur en de ruimtelijke verbindingen samen. De Nederlandse bestuurlijke structuur sluit hier nog in onvoldoende mate bij aan. Het valt niet uit te sluiten dat de ontwikkeling daarbij toe gaat naar méér variatie, méér flexibiliteit en minder vrijblijvendheid in de bestuurlijke arrangementen. Daarbij moet de overheid verschillende sturingsvormen kunnen combineren.

Conclusie

De ontwikkelingen die gaande zijn en de trends die op ons afkomen, zijn complex en soms zelfs disruptief. De mondiale trends en ontwikkelingen gaan niet aan Helmond voorbij. Wij zijn, net als alle andere overheden en partijen, een speler in dit veld. Soms kunnen we aan de voorkant invloed uitoefenen en soms moeten we aan de achterkant omgaan met de effecten.

Het is goed om te weten waar we staan en met welke ontwikkelingen we rekening hebben te houden, zodat we ons hierop kunnen voorbereiden of zelfs ons voordeel mee kunnen doen.

Voor Helmond zijn de belangrijkste trends en ontwikkelingen onderstaand samengevat.

Toenemende tweedeling

In het algemeen neemt de tweedeling in onze maatschappij toe. Het verschil tussen de 'have's' en 'have not's' wordt groter. Niet iedereen krijgt dezelfde kansen. Dit leidt bij bepaalde bevolkingsgroepen tot het gevoel uitgesloten, achtergesteld of niet gehoord te worden. Dit kan leiden tot toenemende spanningen tussen bevolkingsgroepen.

Voor Helmond is deze trend van extra belang vanwege de sociaal-maatschappelijke kenmerken van onze stad. Het 'bijtrekken' van de onderkant is cruciaal om verdergaande tweedeling te stoppen. Maatregelen hiervoor liggen op het vlak van tegengaan van laaggeletterdheid, het opleiden van mensen, 'een leven lang leren' en het realiseren van een goede aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt. Er is een sterke wisselwerking tussen arbeidsmarkt (potentieel) en economische groei: de aanwezigheid van een goed opgeleide beroepsbevolking is een belangrijke vestigingsfactor voor bedrijven.

Er zijn ook maatregelen nodig op het fysieke domein: het aantrekken van bedrijven met toegevoegde waarde voor Helmond. Dit vraagt goede vestigingsvoorwaarden voor bedrijven, moderne en duurzame bedrijventerreinen die goed ontsloten zijn via weg, fiets en OV.

Energietransitie en klimaatadaptatie

Dit zijn de grootste transitie die we de aankomende decennia vorm moeten geven. Dit zal grote inspanningen vragen en niet altijd met maatschappelijk applaus gepaard gaan. Het is aan de overheden om de regie te pakken en inwoners hierin mee te nemen.

De opgave is enorm en lijkt soms bijna onhaalbaar, maar alle grote verandering zijn gestart door gewoon te beginnen. We hebben nog tijd, maar die tijd moeten we wel gebruiken om stappen te zetten, te leren en door te ontwikkelen.

Leefbare stad

Relatief gezien gaan steeds mensen in de steden wonen en de leefbaarheid van de stad wordt steeds belangrijker. De term 'leefbaarheid' bestrijkt een heel scala aan onderwerpen. De belangrijkste zijn:

- gedifferentieerd woonmilieu (gemengde wijken, aantrekkelijke architectuur)
- aantrekkelijke, groene omgeving met voldoende uitloopmogelijkheden, ook om een gezonde levensstijl te bevorderen
- aanwezigheid van voorzieningen
- een stad zonder grote knelpunten op het gebied van geluid (soverlast), fijnstof etc.
- een bereikbare stad

Bestuur en governance

De maatschappij is complexer en individualistischer geworden. Oude, gezaghebbende instituties zijn al langer aan het afbrokkelen en de ontzuiling is definitief doorgezet. Mensen organiseren zich in wisselende, flexibele verbanden vanuit de thema's die hen bezighouden en willen serieus genomen worden.

Ook het politiek-bestuurlijke landschap verandert, mensen voelen zich niet (meer) verbonden met een specifieke partij, maar maken hun keuze op basis van wat hen op dat moment bezig houdt. Inwoners verwachten een transparante, flexibele, snelle, betrouwbare overheid die zegt wat 'ie doet en doet wat 'ie zegt. Tegelijkertijd heeft de overheid nog steeds het algemeen belang te bewaken en moet ze ervoor zorgen dat iedereen mee en rond kan komen.

Dit vraagt een overheid die haar basis stevig op orde heeft, een consequent beleid voert op basis van gezamenlijk vastgestelde doelen en dit voortdurend uitlegt. Daarbij hoort ook de flexibiliteit om, indien nodig, bij te sturen als blijkt dat doelen niet worden gehaald en een andere aanpak nodig is.

Een goede lange-termijn-visie helpt bij een consistente en uitlegbare uitvoering van beleid.